

Ks. prof. dr hab. Stanisław Araszczyk
Kierownik Katedry Liturgiki, Homiletyki
i Kultury Muzycznej Kościoła
Papieskiego Wydziału Teologicznego
ul. Katedralna 9
50 – 328 Wrocław

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. mgr lic. Jacek Zbigniew Krzesiński, *Teologiczne znaczenie posługi lektora i akolity w życiu Kościoła w świetle „Obrzędów ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu”*. Praca doktorska napisana na seminarium z teologii liturgii pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jacka Nowaka, Warszawa 2025, ss. 199.

Ogólne zasady odnowy liturgii Sobór Watykański II zawarł w Konstytucji o liturgii świętej. Odnowa liturgii miała się dokonać w taki sposób, aby wierni mogli w niej uczestniczyć świadomie, czynnie i pobożnie. W kontekście odnowy liturgii wyraźnie widać, że pojęcie liturgii zawsze związane jest z pojęciem Kościoła, a celebrowanie liturgii ten Kościół urzeczywistnia. Obok pasterzy Kościoła także wierni świeccy, na mocy uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa, mają prawo i obowiązek aktywnie współdziałać w misji i budowaniu Kościoła, stosownie do otrzymanych charyzmatów i zleconych im przez hierarchię posług i funkcji. Zasady odnowy liturgii formułowane na bazie soborowej eklezjologii przyczyniły się do rozwoju teologii posługiwania (ministerium) duchownych, stosownie do przyjętych święceń (biskupa, prezbitera, diakona) oraz teologii posług i funkcji oraz zadań zleconym wiernym świeckim przez władze kościelną.

Już papież Paweł VI zauważył, w Liście apostolskim *Ministeria quaedam*, wydanym 15 sierpnia 1972 roku, że długa tradycja posług i ewolucja, którą przechodziły, jak również zmienione okoliczności życia i funkcjonowania Kościoła sprawiają, że konieczna jest pewna ich rewizja. Zasadnicze sprawy, które w posługach należało zmienić to ich dotychczasowe przypisanie do sakramentu święceń, a zatem rozumienie ich jako stopni święceń i tym samym zarezerwowanie dla osób duchownych. Wiemy, że do organicznej struktury Kościoła należą istniejące w nim różne święcenia, posługi, funkcje i urzędy mające na celu posługiwanie Ludowi Bożemu oraz wypełnienie jego misji w świecie. W Kościele wszyscy, duchowni i świeccy, pełnią posługiwanie, ale zawsze właściwe własnemu stopniowi uczestnictwa w

kapłaństwie Chrystusa. Dlatego też Jan Paweł II w posynodalnej Adhortacji *Christifideles laici* zaapelował do duchownych: „Pasterze winni uznawać i popierać rozwój tych posług, urzędów i funkcji (*laicorum ministeria, officia et munera*), które opierają się na sakramentalnym fundamencie chrztu, bierzmowania, a w wielu wypadkach także małżeństwa i są spełniane przez katolików świeckich” (ChI 23).

Ze względu na to, że liczne szczegółowe problemy związane z posługiwaniem w liturgii, zarówno duchownych jak i wiernych świeckich są wciąż aktualne, praca ks. mgr lic. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego, *Teologiczne znaczenie posługi lektora i akolity w życiu Kościoła w świetle „Obrzędów ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i presbiteratu”*, jest istotnym głosem w zrozumieniu ewolucji posługi lektora i akolity zapoczątkowanej przez papieża Pawła VI w liście *Ministeria quaedam*. Odnowa liturgiczna przyniosła zaangażowanie wiernych świeckich w liturgię, czego znakiem i przykładem miało być podjęcie posług lektora i akolity. Tym zagadnieniom: historii posług, rozumienia znaczenia słowa Bożego, uczestnictwa wiernych w liturgii i życiu Kościoła poświęcona jest recenzowana praca doktorska, która w pewnej mierze podejmuje bardzo ważne problemy dla współczesnego Kościoła.

1. Oryginalność problemu, struktura rozprawy i metoda dysertacji

Praca doktorska ks. mgr lic. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego, *Teologiczne znaczenie posługi lektora i akolity w życiu Kościoła w świetle „Obrzędów ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i presbiteratu”*, liczy 199 stron. Autor dysertacji podejmuje próbę prześledzenia i ukazania ewolucji posługi lektora i akolity ujmując ją w kategoriach procesu historycznego i teologicznego. W Kościele pierwszych wieków udział wiernych w liturgii był hierarchicznie uporządkowany. Każdy spełniał tylko jemu przysługujące posługi i funkcje. Z czasem jednak niektóre z nich stały się stopniem prowadzącym do stanu duchownego, a następnie do sakramentu święceń. Dlatego też obok sakramentu święceń biskupa, presbitera i diakona istniały w Kościele także inne posługi i funkcje, które aż do 1972 roku były określane mianem święceń niższych. Podejmując się rozważenia teologicznego znaczenia posług lektora i akolity Autor dysertacji słusznie wskazuje na historię tych posług, aby podkreślić ich miejsce w Kościele.

Doktorant w dysertacji pragnie rozwiązać problem, który zawarł w pytaniach: w jaki sposób formować lektorów i akolitów? Jak tworzyć środowiska kształtowania ich powołania w grupach służb liturgicznych? W jakich zagadnieniach lektorzy i akolici winni wykazywać się

szczególną wiedzą? Wreszcie jakie sfery życia są wyjątkową przestrzenią oczekującą obecności akolitów i lektorów, ze względu na swój pozaliturgiczny charakter, do którego duchowni nierzadko nie mają łatwego dostępu, a z którym lektorzy i akolici są związani przez swoją życiową codzienność? Autor zauważa, że wprowadzenie nowych posług i możliwość ich przyjmowania przez świeckich mężczyzn jest odpowiedzią na sytuację duszpasterską w jakiej znajduje się Kościół. Wprowadzenie posług nie jest jednak jakąś odpowiedzią na kryzys, ale właściwym odczytaniem czym są posługi i jakie jest ich źródło. To wsłuchiwanie się w głos Ducha Świętego, który wciąż działa w konkretnej sytuacji, w jakiej znajduje się wspólnota Kościoła.

Odpowiadając na postawione w pracy pytania Doktorant przeprowadził analizę historycznego rozwoju posługi lektora i akolity, aby ukazać teologiczne znaczenie tych posług w Kościele. Właśnie ukazanie teologicznego znaczenia tych posług stanowi oryginalność tej pracy i jej wartość. Dlatego też w strukturze pracy została ukazana chronologia wydarzeń. Praca została podzielona na cztery rozdziały tak, by dobrze zobrazować etapy realizacji posługi lektora i akolity w Kościele. Pierwszy rozdział pokazuje stanowisko Magisterium Kościoła odnośnie lektoratu i akolitu w ich historycznych uwarunkowaniach. Aby lepiej docenić reformę liturgii po Soborze Watykańskim II, którą celebryje całe zgromadzenie jako kapłański lud Boży pod przewodnictwem kapłan, Doktorant słusznie ukazał genezę, rozwój posług i funkcji związanych ze święczeniami niższymi aż do reformy po Soborze Watykańskim II dokonanej przez papieża Pawła VI, w której lektorat i akolitat należy rozumieć jako posługi wynikające nie z kapłaństwa hierarchicznego, ale kapłaństwa chrzcielnego. Lektorat i akolitat zaczęto postrzegać jako posługę, a nie funkcję.

W drugim rozdziale dysertacji Doktorant przedstawił zagadnienie udziału wiernych świeckich w kapłaństwie Chrystusa. Rozdział ten ukazuje teologiczne fundamenty posługi lektoratu i akolitu. Udział w godności królewskiego kapłaństwa Ludu Bożego daje wiernym prawo współtworzenia Kościoła i jego urzeczywistniania w czasie celebracji liturgii. Dzięki kapłaństwu chrzcielnemu, chrześcijanin jest zdolny składać siebie samego w ofierze, na podobieństwo Chrystusa. Nauka Soboru o Kościele jako ludzie Bożym i jako komunii rzutuje na rozumienie liturgii jako działania wspólnotowego, w którym sam Kościół objawia się jako misterium i sakrament jedności wiernych z Bogiem i między sobą. Ponieważ podmiotem liturgii jest całe zgromadzenie jako kapłański Lud Boży, a liturgia ze swej natury ma charakter wspólnotowy, każdy uczestniczący w niej ma prawo i obowiązek „czynić tylko to, co należy do niego z natury rzeczy i na mocy przepisów liturgicznych” (KL 28).

W trzecim rozdziale Doktorant stara się jeszcze bardziej wskazać teologiczne znaczenie posługi lektora i akolity, ukazując jej związek z obecnością Chrystusa w liturgii. Sam tytuł rozdziału: „Dwoistość w jedności aktu kultu” wydaje się być niezrozumiały w perspektywie pytań, jakie w pracy postawił Doktorant odnośnie posługi lektora i akolity. Jednym aktem kultu jest Msza Święta, w której soborowa konstytucja wyróżnia liturgię słowa i liturgię eucharystyczną mówiąc także o dwóch stołach: Bożego słowa i Ciała Chrystusowego. O jedności dwóch stołów mówi nam struktura samego prezbiterium z wyróżnionymi dwoma miejscami: amboną i ołtarzem, oraz dwoma znakami liturgicznymi księgą i krzyżem.

Analizując teksty związane z obrzędem ustanowienia lektorów i akolitów Doktorant stara się wskazać, że podjęcie posługi lektora czy akolity jest służbą obecności Chrystusa w słowie i Eucharystii. Ważne jest zauważenie, że źródłem posługi lektora i akolity jest trwanie przy Chrystusie obecnym w słowie i Eucharystii. Tym samym zmienił się obraz Kościoła, przedstawiany dotąd w postaci swoistej piramidy. Wierni świeccy stanowili jej podstawę, coraz wyższe części zaś duchowni, zgodnie ze stopniami święceń. Posoborowy obraz Kościoła przedstawiałby się jako swoisty obwód. Wszyscy są w jednakowej odległości od centrum, którym jest Chrystus.

Posługa lektora i akolity domaga się odpowiedniej formacji dla kandydatów. Tym zagadnieniem zajął się Doktorant w czwartym rozdziale swojej pracy. Przybliżył sposób formacji duchowej i formacji intelektualnej. Myślę, że trzeci punkt tego rozdziału powinien mieć inny tytuł, np.: „Formacja pastoralna”. Użyta nazwa „Posługa poza liturgią” nie nawiązuje do tytułu rozdziału „Konieczność formacji związanej z posługą lektora i akolity”.

Strukturę pracy dopełnia wstęp i zakończenie a także wykaz skrótów i bibliografia. Mogę stwierdzić, że struktura recenzowanej pracy jest przejrzysta i logiczna, wynika z zastosowanej metody badawczej i analizowanych źródeł.

Autor w pracy posługuje się kilkoma metodami naukowymi. Główną metodą, którą zastosował Doktorant jest synteza. Obok niej, jako metodę poboczną, stosuje analizę. Posługuje się również metodami z hermeneutyki liturgicznej: historyczno-krytyczną i analizą strukturalną. Stosowanie metody naukowej wyklucza przypadkowość w badaniach, ułatwia zaś celowy dobór poszczególnych czynności, koniecznych do racjonalnego zdobywania, uzasadniania i systematyzowania prawdy naukowej. Dlatego też pewnym mankamentem w tej pracy jest brak dokładnego omówienia zastosowanych metod badawczych. Punktem wyjścia zastosowanych metod badawczych jest dokonanie krytyki źródeł, które mają być przedmiotem badań. Dzięki zastosowanych metod badawczych Doktorant przeprowadził badania rzetelnie.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Rozprawa doktorska ks. mgr lic. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego jest studium krytycznym, pogłębionym i prezentującym odpowiedni poziom merytoryczny. Pracę można uznać za oryginalne osiągnięcie naukowe. Podjęty przez Doktoranta temat dotyczy teologicznego znaczenia posługi lektoratu i akolitu. Wpisuje się on w dyskusję, która dotyczy recepcji odnowy liturgicznej w Kościele w Polsce. Pragnieniem Soboru było to, aby „wszyscy wierni byli wdrażani do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, jakiego domaga się sama natura liturgii”. Liturgię sprawuje cały Kościół jako kapłański Lud Boży, który uczestniczy w kapłańskiej funkcji Chrystusa. Kapłaństwo istniejące w Kościele wywodzi się z kapłaństwa Chrystusa w podwójny sposób: kapłaństwo wspólne wszystkich wiernych na mocy chrztu oraz kapłaństwo hierarchiczne, czyli służebne, którego źródłem jest sakrament święceń. Uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa jest główną podstawą teologiczną prawa i obowiązku uczestnictwa wiernych celebracji liturgicznych, także poprzez wypełnianie posługi lektoratu i akolitu. Zgodnienie z tymi zasadami udział wiernych w liturgii zyskał ważne miejsce zarówno w refleksji teologiczno-liturgicznej jak też w praktyce pastoralnej Kościoła. W historycznym rozwoju sprawowania liturgii udział wiernych w samej celebracji ewoluował pod wpływem zmieniających się czynników wewnętrznych i zewnętrznych życia Kościoła.

Mogę stwierdzić, że temat został opracowany rzetelnie i zgodnie z wymogami przewidzianymi dla tego typu prac. W pracy Autor nie tylko wskazał na genezę posługi lektora i akolity ale także starał się uzasadnić teologiczne założenia tych posług w świetle posoborowej eklezjologii i teologii liturgii. Dlatego słusznie postuluje Doktorant w zakończeniu dysertacji, że „posługa lektora i akolity daje wiernym możliwość realizacji powołania chrzcielnego, uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym i pełniejszego wypełnienia misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej. Staje się także odpowiedzią na współczesne wyzwania, z jakimi musi zmierzyć się wspólnota Kościoła. Posługi te pozwalają w sposób bardzo konkretny realizować swoje uczestnictwo zarówno w liturgii jak i pozaliturgicznym życiu Kościoła. Są powierzeniem istotnych zadań wiernym świeckim. Stają się zatem z jednej strony odpowiedzią na współczesne problemy braku wyświęconych szafarzy, ale jeszcze bardziej ujawnia się w nich właściwe oblicze Kościoła, w którym każdy ochrzczony jest potrzebny, aby mogła powstać prawdziwa Boża budowla (por. 1 Kor 3, 9), aby każdy, choć pełni różne funkcje, niczym

członki w organizmie, mógł przysłużyć się do dobra całego Ciała Chrystusowego (por. 1 Kor 12, 27)".

Wydaje się, że recenzowana rozprawa doktorska może posłużyć jako pogłębione wprowadzenie historyczno-teologiczne do zagadnienia związanego z przygotowaniem do czynnego udziału wiernych w liturgii dla grup duszpastersko-formacyjnych. W wielu diecezjach w Polsce istnieją już szkoły, w których przygotowywani są wierni świeccy do posługi lektora i akolity. Przeprowadzone przez Doktoranta badania mogą stać się materiałem pomocnym w ustaleniu programu w tych szkołach. Mogą także posłużyć do konstruowaniu modeli duszpastersko-liturgicznych w duchu odnowy liturgicznej uwzględniającej świadomy, czynny i pełny udział całego zgromadzenia w liturgii.

Pewnym mankamentem pracy jest brak ukazania sytuacji współczesnego Kościoła. W wielu regionach można zauważyć brak kapłanów i dlatego dla zaspokojenia pastoralnych potrzeb wiernych konieczna jest większa niż dotychczas współpraca świeckich, zawsze jednak „w granicach wyznaczonych przez sakrament oraz przez odmiennosć charyzmatów i funkcji kościelnych” (Jan Paweł II, *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła*, nr 2).

Moim zdaniem, skoro praca dotyczy teologicznego znaczenia posługi lektoratu i akolitu, Doktorant za mało podkreślił znaczenie posoborowej eklezjologii w ukazaniu istotnych zmian w uczestnictwie wiernych świeckich w liturgii i zbawczym posłannictwie Kościoła. W Dekrecie o apostołstwie świeckich czytamy: „Świeccy, jako uczestnicy funkcji Chrystusa Kapłana, Proroka i Króla, mają czynny udział w życiu i działalności Kościoła. We wspólnotach kościelnych działalność ich jest do tego stopnia konieczna, że bez niej samo apostołstwo pasterzy nie może zazwyczaj być w pełni skuteczne” (DA 10). W tym samym punkcie czytamy także: „Wszystkim zatem wiernym zlecony jest wspaniały obowiązek współdziałania, by Boska Nowina o zbawieniu została poznana i przyjęta przez wszystkich ludzi na całym świecie”. Ukazanie soborowej eklezjologii pozwoliłoby bardziej podkreślić teologiczne znaczenie posługi lektoratu i akolitu, bowiem tak duchowni, jak świeccy pełnią w Kościele służbę, która oznacza działalność, przez którą członkowie Kościoła kontynuują w Kościele i w świecie misję i posługę Chrystusa.

3. Ocena formalna rozprawy

Ocena formalna opracowania jest również pozytywna. Podjęty w pracy problem jest aktualny i poprawnie umotywowany. Rozprawa została napisana dobrze pod względem

językowym. Autor wykazał się umiejętnością poprawnego formułowania myśli. Tekst jest przejrzysty, komunikatywny i pod względem redakcyjnym dobrze opracowany.

Zastosowany w pracy zapis przypisów jest spójny, chociaż wydaje mi się, że numeracja ciągła przypisów byłaby bardziej przejrzysta. Natomiast zapis bibliograficzny budzi moje zastrzeżenia. Sam podział na źródła, Magisterium Kościoła, opracowania i literaturę pomocniczą wydaje się być prawidłowy i logiczny. Nieścisłości są w zapisie wypowiedzi Magisterium Kościoła. Brak jest przejrzystości i uporządkowania według zasad stosowanych w pracach naukowych. W bibliografii są zamieszczone księgi obrzędowe, które nie są cytowane w korpusie pracy. Brakuje także wielu opracowaniach, które wprost omawiają postawiony w pracy problem, np. Ks. Czesław Krakowiak, Świecenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii, Lublin 2019, S. Araszczyk, Formacja posługujących w liturgii w świetle „Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej”, w: T. Chlipała, J. Michalewski, D. Ostrowski (red.), w służbie Dobrego Pasterza. Księga Pamiątkowa ku czci kardynała Zenona Grocholewskiego, Prefekta Kongregacji Edukacji Narodowej, Świdnica 2010, s.71-98, S. Cichy, Przygotowanie liturgiczne do pełnienia munus lektora, „Anamnesis” 2(2012), s. 77-81, J. Dyduch, Rola stałych lektorów, akolitów i diakonów w służbie wspólnocie Kościoła, „Prawo Kanoniczne”, 59(2016), nr 1, s. 3-17, D. Ostrowski, Posługa lektora, w: S. Araszczyk (red.), Posługiwanie w liturgii, Wrocław 2012, s. 49-58, E. Stencel, Lektor i jego liturgiczna posługa, Pelplin 1994, B. Wolański, Lektor i akolita w parafii, „Anamnesis”, 2(2012), s. 107-111. Brakuje także opracowania tego tematu w obcych językach.

Moim zdaniem we wstępie pracy brakuje wyraźnego wytłumaczenia terminu „posługa akolity i lektora”. Takie wytłumaczenie możemy znaleźć np. w artykule ks. Cz. Krakowiaka *Teologiczne i normatywne zasady współpracy świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, „Roczniki Teologiczne”, 48(2001), z. 8, s. 41-44. Wprawdzie Doktorant w pierwszym rozdziale wyjaśnia sam termin „lektor” i „akolita” lecz brakuje odniesienia do ich posługi. Posługa lektora określana jest jako *munus*, a nie *ministerium*. Dlatego też słusznie zauważa, ks. Cz. Krakowiak, że w związku ze stosowaną terminologią łacińską należy zaznaczyć, że ani w typicznych wydaniach ksiąg liturgicznych, ani w łacińskim wydaniu KPK terminologia nie jest precyzyjna. Podobnie jest w ich polskich tłumaczeniach. Wydaje się, że dla zachowania właściwego sensu powyższych terminów używanych w dokumentach Kościoła należałoby na język polski tłumaczyć je w następujący sposób: każde *ministerium* wynikające ze święceń lub z ustanowienia na stałe i wypełniane przez daną osobę jest „posługą liturgiczną”, natomiast *munus* jest określoną „funkcją”, którą może wypełniać każdy wierny świecki, mężczyzna lub

kobieta, jeśli zostanie im zlecona na pewien czas lub jednorazowo przez proboszcza lub rektora kościoła, a nawet każdego przewodniczącego liturgii.

Walorem pracy są wprowadzenia i podsumowania rozdziałów. Doktorant wykazał, że odnowa liturgiczna przyniosła zaangażowanie wiernych świeckich w liturgię, czego znakiem i przykładem miało być podjęcie posług lektora i akolity. Takie zagadnienia jak historia posług, rozumienia znaczenia słowa Bożego, uczestnictwa wiernych w liturgii i życiu Kościoła, czy teologiczne znaczenie posług, powinny być naukowo badane. Poczynione wyżej uwagi nie ujmują w znaczący sposób wartości recenzowanej dysertacji.

4. Problemy do dyskusji na obronie doktorskiej

Podobnie jak w całym Kościele, także w Polsce z perspektywy minionych lat można ocenić dokonaną odnowę liturgii w duchu Soboru Watykańskiego II. Ocenę tę można wyrazić w dyskusji nad sposobem wprowadzenia posługi akolitu i lektoratu w poszczególnych diecezjach w Polsce. Można zauważyć, że w wielu parafiach i kościołach w Polsce nie jest jeszcze w pełni realizowane zalecenie Konstytucji o liturgii świętej mówiące o tym, że w liturgii każdy spełnia swą funkcję, czy to duchowny czy świecki, powinien czynić tylko to i wszystko to, co należy do niego z natury rzeczy i na mocy przepisów liturgicznych. Kościół bowiem pragnie, aby wierni świeccy zostali w szerszym zakresie włączeni w celebracje liturgiczne. Dlatego też pragnę Doktoranta zapytać:

1. Jak przebiegała recepcja przepisów soborowej odnowy liturgii w Kościele w Polsce odnośnie posługi lektora i akolity?

2. Na ile jest możliwe ustalenie jednolitego programu przygotowania w Kościele w Polsce szkoły stałego akolity i lektora?

3. Jak są przedstawione liturgiczne posługi i funkcje świeckich w materiale II Polskiego Synodu Plenarnego II?

5. Wnioski końcowe

W ostatecznej ocenie można stwierdzić, że praca Ks. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego jest dojrzała i samodzielna. Na podstawie analizowanego materiału i właściwie dobranych metod badawczych Autor potrafił zaprezentować własne przemyślenia. Przedstawiona rozprawa, zarówno od strony merytorycznej jak i formalnej, spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim przez obowiązujące prawodawstwo dotyczące stopni naukowych.

Postuluję, aby jej Autora, Ks. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego, dopuścić do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wrocław, dnia 26.06.2025 r.

KIEROWNIK KATEDRY
LITURGIKI, HOMILETYKI
I KULTURY MUZYCZNEJ KOŚCIOŁA

Ks. Stanisław Araszczyk
ks. prof. dr hab. Stanisław Araszczyk